TALABALARDA INGLIZ TILIDA YOZMA NUTQNI SHAKLLANTIRISHDA UCHRAYDIGAN METODIK VA PSIXOLOGIK TO‘SIQLAR

Qaratayeva Nilufar Faxridin qizi, Guliston davlat universiteti doktoranti.
e-mail: mnilufar233@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida talabalarning ingliz tilida yozish ko‘nikmasini rivojlantirish jarayonida yuzaga keladigan pedagogik muammolar nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ingliz tilida yozma nutqni shakllantirishning pedagogik mohiyati, uning kommunikativ kompetensiya tarkibidagi o‘rni hamda yozish ko‘nikmasini rivojlantirishga to‘sqinlik qiluvchi metodik, psixologik-pedagogik va lingvistik omillar yoritib beriladi. Shuningdek, mazkur muammolarni bartaraf etishga qaratilgan zamonaviy pedagogik yondashuvlar ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Keywords: ingliz tili, yozish ko‘nikmasi, yozma nutq, pedagogik muammolar, kommunikativ kompetensiya, akademik yozuv;

МЕТОДИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ БАРЬЕРЫ, ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ У СТУДЕНТОВ

Аннотация. В статье проводится теоретический анализ педагогических проблем, возникающих в процессе развития навыков письма на английском языке у студентов высших учебных заведений. Рассматривается педагогическая сущность письменной речи на английском языке, ее роль в структуре коммуникативной компетенции, а также методические, психолого-педагогические и лингвистические факторы, препятствующие формированию письменных навыков. Кроме того, на основе анализа научных источников раскрываются современные педагогические подходы к преодолению выявленных проблем.

Ключевые слова: английский язык, навык письма, письменная речь, педагогические проблемы, коммуникативная компетенция, академическое письмо;

METHODOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL CHALLENGES IN DEVELOPING STUDENTS’ ENGLISH WRITING SKILLS

Annotation. This article presents a theoretical analysis of pedagogical problems encountered in the development of English writing skills among university students.

The study examines the pedagogical nature of written English, its role within communicative competence, and the methodological, psychological-pedagogical, and linguistic factors that hinder the development of writing skills. In addition, modern pedagogical approaches aimed at addressing these problems are analyzed based on relevant scholarly literature.

Keywords: english language, writing skills, written communication, pedagogical problems, communicative competence, academic writing;

Kirish. Ingliz tili nafaqat xalqaro muloqotda eng koʻp ishlatiladigan tillardan biri balki, zamonaviy globallashuv jarayonida ingliz tili xalqaro muloqot, ilm-fan, ta'lim va kasbiy faoliyatning asosiy vositalaridan biriga aylandi. Tilshunos olimlarning ta'kidlashicha, bugungi kunda ingliz tili dunyo miqyosida eng keng tarqalgan va eng koʻp oʻrganiladigan xorijiy til hisoblanadi. Jumladan, tilshunos David Crystal ingliz tilini "global til" sifatida ta'riflab, uning xalqaro aloqa, siyosat, iqtisodiyot va ta'lim sohalaridagi ustuvor oʻrnini ilmiy asoslab bergan. Shuningdek, British Council ma'lumotlariga koʻra, ingliz tili dunyo boʻylab millionlab insonlar uchun ikkinchi yoki xorijiy til sifatida oʻrganilmoqda.

Ingliz tilining global ahamiyati, avvalo, uning ilmiy tadqiqotlar, zamonaviy texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya tizimlari, xalqaro savdo va ta'lim sohalarida asosiy muloqot tili sifatida faol qoʻllanilishi bilan belgilanadi. Tadqiqotchilar fikricha, akademik va kasbiy muhitda muvaffaqiyatga erishish talabalardan nafaqat ogʻzaki nutqni, balki yozma nutqni ham yetarli darajada egallashni talab etadi. Ayniqsa, ingliz tilida yozish koʻnikmasi ilmiy maqolalar yozish, loyiha va hisobotlar tayyorlash hamda xalqaro akademik hamkorlikda ishtirok etish uchun muhim kompetensiya sifatida e'tirof etiladi. Biroq oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini oʻqitish amaliyotini tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, talabalarda yozish koʻnikmasini rivojlantirish jarayoni bir qator pedagogik muammolar bilan kechmoqda. Metodik yondashuvlarning yetarli darajada samarali qoʻllanilmasligi, yozma nutqqa kam e'tibor qaratilishi, talabalarning motivatsiyasi va mustaqil fikrlash koʻnikmalarining sust rivojlanganligi ushbu muammolarning asosiy sabablaridan hisoblanadi. Bu holat ingliz tilida yozish koʻnikmasini rivojlantirish jarayonini ilmiy-nazariy jihatdan chuqur oʻrganishni taqozo etadi.

Shu bois mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida talabalarning ingliz tilida yozish koʻnikmasini rivojlantirish jarayonida yuzaga keladigan pedagogik muammolar nazariy jihatdan tahlil qilinadi hamda ularni bartaraf etishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik yondashuvlar ilmiy manbalar asosida yoritiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy yoʻnalishda olib borildi. Tadqiqot jarayonida ingliz tilida yozish koʻnikmasini rivojlantirishga oid pedagogik muammolarni aniqlash va tahlil qilish maqsadida mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlar, monografiyalar, ilmiy maqolalar hamda xalqaro tashkilotlarning rasmiy hisobotlari oʻrganildi. Xususan, ingliz tilini oʻqitish metodikasi, yozma nutqni rivojlantirish nazariyasi va akademik yozuvga oid ilmiy manbalar asosiy tadqiqot materiali sifatida tanlandi.

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

– **nazariy tahlil va sintez**, pedagogik va lingvodidaktik adabiyotlarda bayon etilgan ilmiy qarashlarni tizimlashtirish maqsadida;

– **taqqoslash metodi**, ingliz tilida yozish koʻnikmasini rivojlantirishga doir turli yondashuvlar va konsepsiyalarni solishtirish uchun;

– **tasniflash metodi**, yozish koʻnikmasini shakllantirish jarayonida uchraydigan pedagogik muammolarni metodik, psixologik-pedagogik va lingvistik omillarga ajratish uchun;

– **umumlashtirish metodi**, tahlil natijalarini ilmiy xulosalar shaklida ifodalash maqsadida.

Shuningdek, tadqiqot davomida kompetensiyaviy, kommunikativ va jarayonli yozish (process-based writing) yondashuvlariga oid nazariy qarashlar tahlil qilinib, ularning oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida yozish koʻnikmasini rivojlantirishdagi imkoniyatlari va cheklovlari aniqlandi. Tadqiqot natijalari asosida ingliz tilida yozma nutqni shakllantirish jarayonida yuzaga keladigan asosiy pedagogik muammolar nazariy jihatdan asoslab berildi.

Tahlil va natijalar.

MDH mamlakatlari va Oʻzbekiston olimlarining ilmiy-pedagogik tadqiqotlarini tahlil qilish shuni koʻrsatadiki, oliy ta'lim muassasalarida talabalarning ingliz tilida yozish koʻnikmasini rivojlantirish jarayoni bir qator tizimli pedagogik muammolar bilan tavsiflanadi. Ushbu muammolar metodik yondashuvlar, psixologik omillar, lingvistik tayyorgarlik darajasi hamda ta'lim jarayonining tashkiliy jihatlari bilan chambarchas bogʻliq holda namoyon boʻladi.

Tahlil natijalariga koʻra, **metodik muammolar** eng koʻp uchraydigan muammolar qatoriga kiradi. Jumladan, MDH olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda yozish koʻnikmasi chet tilini oʻqitishda koʻpincha ikkilamchi nutq faoliyati turi sifatida qaralayotgani ta'kidlanadi. G. V. Rogova va I. N. Vereshchaginaning fikricha, yozma nutqni rivojlantirish asosan grammatik materialni mustahkamlash vositasi sifatida qoʻllanilib, mustaqil va ijodiy yozish faoliyatiga yetarli e'tibor qaratilmaydi. Natijada talabalar matn tuzish, fikrni mantiqiy bayon etish va yozma nutqda kommunikativ maqsadni ifodalashda qiyinchiliklarga duch keladilar.

Shuningdek, tahlil jarayonida **psixologik-pedagogik muammolar** yozish koʻnikmasining rivojiga salbiy ta'sir koʻrsatishi aniqlanadi. MDH tadqiqotchisi I. A. Zimnyaya yozma nutqni shakllantirish jarayonida motivatsiya va shaxsiy faoliyatning muhim oʻrin tutishini ta'kidlaydi. Uning tadqiqotlariga koʻra, talabalar yozma nutqda xatoga yoʻl qoʻyishdan qoʻrqishi, oʻz fikrini chet tilida yozma shaklda ifodalashga ishonchsizlik bilan yondashishi yozish jarayonining samaradorligini pasaytiradi. Bu holat yozma topshiriqlarning formal bajarilishiga olib keladi.

Nazariy tahlil natijalari **lingvistik muammolar** ham muhim omil ekanligini koʻrsatdi. Oʻzbekistonlik tadqiqotchilar, xususan Sh. S. Sattorov va D. R. Saidovaning ilmiy ishlarida talabalar ingliz tilida yozma nutqni rivojlantirishda leksik yetishmovchilik, grammatik xatolar va ona tilining interferensiyasi bilan bogʻliq muammolarga duch kelishi qayd etiladi. Ayniqsa, akademik uslubga xos boʻlgan bogʻlovchi vositalardan foydalanish va matnning mantiqiy tuzilishini ta'minlashda jiddiy kamchiliklar aniqlangan.

Bundan tashqari, **tashkiliy-pedagogik muammolar** ham yozish ko‘nikmasini rivojlantirish jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. O‘zbekiston oliy ta’lim muassasalari tajribasini tahlil qilgan tadqiqotchilar dars soatlarining cheklanganligi, guruhlarda talabalar sonining ko‘pligi hamda yozma ishlar uchun individual fikr-mulohaza berish imkoniyatlarining yetarli emasligini asosiy to‘siqlar sifatida ko‘rsatadilar. Natijada yozish ko‘nikmasini rivojlantirish tizimli va izchil jarayon sifatida emas, balki epizodik faoliyat shaklida amalga oshiriladi.

Umumiy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, MDH va O‘zbekiston olimlarining tadqiqotlari talabalarning ingliz tilida yozish ko‘nikmasini rivojlantirishdagi pedagogik muammolarni kompleks yondashuv asosida hal etish zarurligini tasdiqlaydi. Metodik, psixologik, lingvistik va tashkiliy omillarning o‘zaro bog‘liqligi yozma nutqni rivojlantirishni yagona pedagogik tizim sifatida tashkil etishni taqozo etadi.

Xulosa. O‘tkazilgan nazariy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’lim muassasalarida talabalarning ingliz tilida yozish ko‘nikmasini rivojlantirish jarayoni murakkab va ko‘p omilli pedagogik muammolar bilan tavsiflanadi. MDH mamlakatlari hamda O‘zbekiston olimlarining ilmiy tadqiqotlari yozish ko‘nikmasini shakllantirishda metodik, psixologik-pedagogik, lingvistik va tashkiliy omillar o‘zaro uzviy bog‘liqlikda namoyon bo‘lishini tasdiqlaydi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, yozish ko‘nikmasi ko‘pincha chet tilini o‘qitish jarayonida ikkilamchi nutq faoliyati turi sifatida qaralayotgani aniqlanadi. Bu holat yozma nutqning kommunikativ va akademik ahamiyatini yetarli darajada hisobga olmaslikka olib keladi. Shuningdek, talabalarning past motivatsiyasi, yozma nutq bilan bog‘liq psixologik to‘siqlar hamda lingvistik tayyorgarlik darajasining yetarli emasligi yozish ko‘nikmasini rivojlantirish samaradorligini pasaytiruvchi muhim omillar sifatida namoyon bo‘ladi. Ta’lim jarayonining tashkiliy jihatlari, xususan, auditoriya soatlarining cheklanganligi, katta akademik guruhlar va individual fikr-mulohaza berish imkoniyatlarining yetishmasligi yozma nutqni rivojlantirish jarayonini izchil va tizimli tashkil etishga to‘sqinlik qilmoqda. Shu bois, talabalarning ingliz tilida yozish ko‘nikmasini rivojlantirish masalasi kompleks pedagogik muammo sifatida qaralishi zarur.

Takliflar:

O‘tkazilgan nazariy tahlil va olingan xulosalar asosida quyidagi pedagogik takliflar ilgari suriladi:

1. Ingliz tilini o‘qitish jarayonida yozish ko‘nikmasini mustaqil va muhim nutq faoliyati turi sifatida e’tirof etish hamda unga ajratiladigan o‘quv soatlarini ko‘paytirish maqsadga muvofiqdir.
2. Yozish ko‘nikmasini rivojlantirishda reproduktiv topshiriqlardan ko‘ra jarayonli va ijodiy yozishga yo‘naltirilgan metodlarni kengroq joriy etish zarur. Bu yondashuv talabalarning mustaqil fikrlash va mantiqiy bayon qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.
3. Talabalarda yozma nutq bilan bog‘liq psixologik to‘siqlarni kamaytirish maqsadida motivatsiyani oshiruvchi, qo‘llab-quvvatlovchi ta’lim muhitini yaratish lozim. Xususan, yozma ishlarni baholashda rag‘batlantiruvchi va rivojlantiruvchi fikr-mulohazalarga ustuvorlik berish tavsiya etiladi.

4. Lingvistik muammolarni bartaraf etish uchun akademik yozuvga xos leksik va grammatik birliklarni tizimli ravishda o‘rgatish, matn tuzilishi va mantiqiy bog‘lanishlarga alohida e’tibor qaratish zarur.

5. Oliy ta’lim muassasalarida yozish ko‘nikmasini rivojlantirish jarayonini samarali tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar va integrativ yondashuvlardan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Mazkur xulosa va takliflar talabalarning ingliz tilida yozish ko‘nikmasini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayonni takomillashtirishga xizmat qiladi hamda kelgusida olib boriladigan ilmiy-amaliy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. British Council. English in a Changing World. – London: British Council, 2020.

2. Crystal D. English as a Global Language. – Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

3. Rogova G. V. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: Просвещение, 2000.

4. Rogova G. V., Vereshchagina I. N. Методика обучения иностранным языкам. – М.: Просвещение, 2003.

5. Saidova D. R. Ingliz tilini o‘qitishda yozish ko‘nikmasini shakllantirish metodikasi. – Toshkent: Fan, 2019.

6. Sattorov Sh. S. Chet tillarni o‘qitishda yozma nutqni rivojlantirish masalalari. – Toshkent, 2018.

7. Solovova E. N. Методика обучения иностранным языкам. – М.: АСТ, 2010.

8. Vereshchagina I. N. Методика формирования речевых навыков при обучении иностранному языку. – М.: Просвещение, 2001.

9. Zimnyaya I. A. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М.: Просвещение, 1991.

10. Zimnyaya I. A. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.